

TEME

**GRAČANIČKI
GLASNIK**
časopis za kulturnu
historiju

Broj 39, godina XX,
maj, 2015. [str. 33-43]

© Monos 2015

Drugi juni koji to nije

*O Danu općine, datumu prvog spomena
Sokola i našem odnosu prema prošlosti*

Edin Šaković, Omer Hamzić

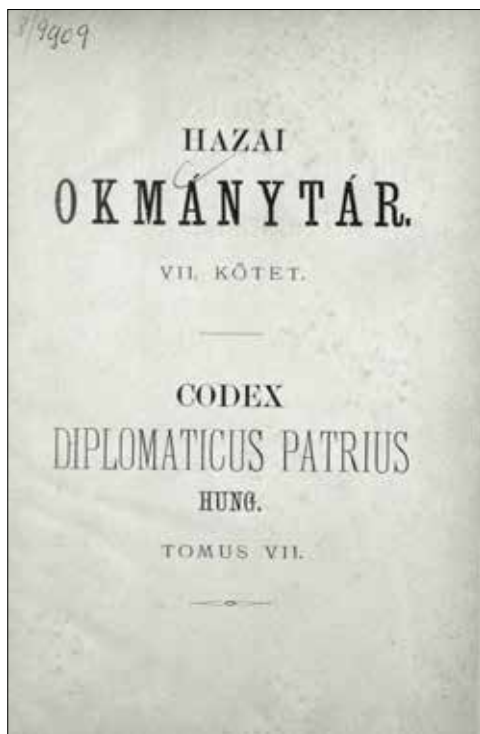

Sažetak: Drugi juni, kao Dan općine Gračanica, ustanovljen je Odlukom općinskog vijeća 2001. godine i zasnovan je na datumu prvog spomena utvrde Soko u historijskim izvorima – 2. juna 1429. (kako se tada držalo). U obrazloženju donošenja odluke navedeno je da ovakav datum kao Dan općine ima za cilj afirmaciju dugotrajnog historijskog kontinuiteta Gračanice i njene okoline, odnosno duboke tradicije bosanskohercegovačke državnosti. Međutim, sam način usvajanja odluke (izbjegnuta je javna rasprava i postizanje konsenzusa među vijećnicima), kao i način i duh obilježavanja Dana općine u narednih desetak godina potisnuli su u potpunosti značaj i suštinu ovoga datuma u drugi plan. Na kraju, pokazalo se da je i sam taj datum zapravo netačan i pogrešan, jer prvi spomen Sokola pada na 19. juni 1449. godine. Imajući u vidu podatke koji se iznose u ovome radu, autori ovom prilikom iniciraju izmjenu datuma obilježavanja Dana općine sa 2. juna na 19. juni, a također sugeriraju da se u programskim sadržajima obilježavanja posveti puno veća pozornost onome što taj datum treba da simbolizira, nudeći i neke konkretne prijedloge.

Ključne riječi: 2. juni, Dan općine Gračanica, srednjovjekovni grad Soko, 2. juni 1429., 19. juni 1449.

Šta je to Drugi juni? – pitanje je koje smo ovoga proljeća postavili nekima od sugrađana, različitog doba i spola. *Dan općine*, odgovali su, ali zašto je baš taj datum Dan općine – malo ko je znao kazati. Bilo bi zanimljivo organizirati pravu anketu, na relevantnom uzorku stanovnika naše općine, ali na osnovu onoga što smo kroz lične kontakte sa desetak-petnaest njih uspjeli saznati – nije bilo teško zaključiti da običan narod gotovo da nema pojma šta odražava i šta simbolizuje taj Drugi juni i zašto je odabran da bude Dan općine, dakle cen-

TEME

Naslovnica diplomatskog zbornika "Hazai okmánytár" iz 1880. u kome je objavljen tekst isprave o Sokolu. Pogreškom jednog od priređivača, Imre Nagya, umjesto "hiljadu četiristo četrdeset devete" u dataciji je upisana "godina hiljadu četiristo dvadeset deveta".

tralni datum u našem zvaničnom općinskom kalendaru, a to bi značilo – i najvažniji datum u oblikovanju našeg lokalnog identiteta.

Pa, odgovorimo odmah na spomenuto pitanje: 2. juni se uzima kao datum prvog spomena u historijskim izvorima grada Sokola, srednjovjekovne utvrde koja je i svojevrsno historijsko ishodište Gračanice (2. juni 1429. g.). Kažemo *uzima*, jer to u stvari nije: spomenuti je datum, pokazalo se kasnije, netačan, krivo preračunat uslijed pogrešnog čitanja srednjovjekovne isprave u kojoj se Soko spominje. Zbog toga se *Dan općine Gračanica*, zasnovan na prvom spomenu Sokola, *obilježava pogrešnog datuma*. Prvi spomen Sokola, zapravo, pada **19. juna 1449. godine**. S obzirom da je datum ipak samo jedna

forma, da ga je lahko promijeniti, korigirati i prilagoditi, kao i svaku formu, posebnu pozornost, ipak, treba posvetiti *sadržaju* i *suštini*, to jest onome što bi taj datum trebalo da predstavlja i održava. Zato se moramo osvrnuti i na odnos naše lokalne zajednice prema tom sadržaju, koji je najblaže rečeno katastrofalno ignorantski i održava jednu duboku krizu identiteta kroz koju ovaj grad i općina prolaze.

O svemu tome, u nastavku.

A šta bi to, zapravo, bio Dan općine?

U našim bosanskohercegovačkim okvirima, dan općine je najvažniji datum lokalnog kalendara, koji se obilježava prigodnim manifestacijama i kada općinske vlasti rekapituliraju postignuća, dodjeljuju priznanja i, naravno, prešućuju propuste. To je ujedno i temeljni datum u definiranju identiteta jedne lokalne zajednice, vezan za neki bitan, odsudni događaj iz prošlosti, koji označava svojevrsnu historijsku prekretnicu ili započinjanje nekog važnog procesa. Dan općine je i jedan od simbola dotične lokalne zajednice, zajedno sa njenim grbom (amblemom) i drugim prepoznatljivim obilježjima.

U vremenu socijalističke Jugoslavije, službeni dani općina i gradova su, u skladu sa tadašnjim svjetonazorom i duhom vremena, redovito bili datumi vezani za Drugi svjetski rat, tj. prvi ili posljednji ulazak partizana u dotično općinsko središte. U postkomunističkom dobu obilježavanje takvih datuma je izgubilo smisao, tim više što su njihova dotadašnja tumačenja proizlazila iz subjektivnog, ideološki obojenog, selektivnog i mitomanskog pristupa prošlosti. Zadržali su se tek u nekim sredinama, gdje je ranija komunistička elita (koja je iz tih datuma i spomenutog pristupa prošlosti crpila svoj legitimitet) uspjela sačuvati politički utjecaj i kulturnu hegemoniju. Imajući u vidu traumatična iskustva agresije na Bosnu i Hercegovinu, ali i sjajnih postignuća u herojskoj odbrani, najveći broj lokalnih zajednica u

našoj zemlji (tj. u onim njenim dijelovima u kojima je ideja cjelovite Bosne i Hercegovine ostala živa) za nove je dane općina u posdaytonskom razdoblju odabrao datume vezane za prethodni odbrambeno-oslobodilački rat 1992.–1995. godine.

Od 7. aprila preko 25. maja do 2. juna

Tako je bilo i sa Gračanicom. U vrijeme socijalističke Jugoslavije centralni je općinski praznik bio Dan oslobođenja, koji se obilježavao 7. aprila, na godišnjicu konačnog ulaska jedinica Jugoslavenske armije u Gračanicu (7. IV. 1945.). Po završetku agresije i uspostavi mira, lokalna je zajednica u Gračnici tragala za novim datumom, te je prve poslijeratne godine kao centralni općinski praznik, Dan općine Gračanica, obilježen 25. maj – u spomen na 25. maj 1992. godine, *“kada su borci Gračanice uspješno, iako skromno naoružani i opremljeni, odbili, po svim procjenama, najžešći napad ozrenskih četnika na Gračanicu”*.¹

Ipak, taj datum se nije dugo zadržao kao Dan općine. Poslije dolaska nove političke opcije na vlast, odlukom je Općinskog vijeća Gračanica izmijenjen, u aprilu 2001. godine. Kao novi Dan općine uzet je 2. juni, datum prvog spomena utvrđenog grada Sokola u historijskim izvorima (koji nije tačan, ali o tome kasnije). U kalendaru datuma od općinskog značaja, osim 2. juna kao Dana općine, utvrđena su još tri datuma: 25. maj je zadržan kao Dan odbrane općine Gračanica,

1 *Listovi gračaničkog kalendara* (prir. Hasan Čalić), Gračanički glasnik, I, 2, 104. Tog dana, u presudnoj bitci na području Zečeva gaja (na tromeđi Lendića, Stjepan Polja i Malešića), život su izgubila deseterica boraca Patriotske lige i Teritorijalne odbrane. S obzirom na sve ono što se tog dana dešavalo na širem području Gračanice, o tom datumu se, uprkos određenim kontroverzama, zaista može govoriti kao o danu presudnom za odbranu Gračanice. Ponešto o tome: Rusmir Djedović – Edin Šaković, *Sjećanje na Manevarsku jedinicu Patriotske lige Gračanica (uz dvadesetu obljetnicu formiranja)*. Gračanički glasnik, XVII, 33, 2012., 13-15. Inače, 25. maj se još tokom rata obilježavao kroz prigodnu memorijalnu manifestaciju “Raahmet šehidima”.

ponovo je vraćen i predratni Dan oslobođenja, 7. april, ovaj put s dodatkom “...u Druhom svjetskom ratu”, a uveden je i 7. august, kao datum značajne pobjede Armije R BiH na Visu, 1994. godine.²

U obrazloženju Odbora za obilježavanje značajnih događaja i ličnosti Općinskog vijeća Gračanica, koji je pripremio radni materijal za ovu odluku, istaknuto je da se polazi od principa po kome bi se kao Dan općine trebali obilježavati datumi prvog spomena u historijskim izvorima, čime bi se osigurala *“trajna stabilnost”* dotičnog datuma, te da isti više ne podliježe *“jednokratnostima bilo kojeg ideološkog ili političkog poretka ili stranačke vlasti”*. Istovremeno, kod građana bi se razvijala *“svijest o dubokom povijesnom utemeljenju državne egzistencije BiH”*, te njegovala svijest *“o jedinstvu predosmanske, osmanske i postosmanske BiH, odnosno o kontinuitetu povijesnog postojanja BiH, neovisno od toga u kojim je, u međuvremenu, širim državnim cjelinama prebivala”*.³

Kao novi datum za Dan općine Gračanica predložen je, kako na početku rekosmo, datum prvog spomena Sokola u historijskim izvorima. *“Prema svim relevantnim historijskim pokazateljima”*, navodi se u obrazloženju Odbora, *“grad i utvrda Sokol se prvi put u historiji pod tim imenom spominje 2.juna 1429. godine i to u vjenčanom ugovoru, kojeg su potpisali knez Radivoj Ostojić, sin bosanskog kralja Stjepana Ostoje i brat budućeg kralja srednjovjekovne Bosne Stjepana Tomaša”*. Ovaj podatak Odbor je preuzeo iz historioografskog rada dr. Salih Jalimama o gradu Sokolu, čiji je rukopis bio primljen i pripremljen za časopis “Gračanički glasnik”, u kome je nekoliko mjeseci kasnije i objavljen.⁴

2 *Listovi gračaničkog kalendara* (prir. Omer Hamzić), Gračanički glasnik, VI, 11, 2001., 136.

3 Tekst obrazloženja pod naslovom *Kalendar obilježavanja značajnih događaja na nivou opštine Gračanica* je objavljen u Gračaničkom glasniku, VI, 11, maj 2006., 10-13.

4 Salih Jalimam, *Srednjovjekovni grad Soko (prilozi za studiju)*. Gračanički glasnik, VI, 11, 2006., 60-67.

Fotografija originalne isprave o gradu Sokolu (*Magyar Országos Levéltár – Mađarski nacionalni arhiv*)

Sama ova ideja se može smatrati dobrom, čak i pohvalnom. Obrazloženje isto tako stoji i dobro je argumentirano. Ono što, međutim, može biti sporno, jeste da je ta ideja faktički *nametnuta*. U proceduri usvajanja odluke o novom Danu općine potpuno je *izbjegnuta javna rasprava*, tako da građani nisu imali priliku da se očituju, niti barem raspravljaju o tome. Drugo, na samoj sjednici Općinskog vijeća, *nije postignut konsenzus među vijećnicima*, tako da je ta odluka donesena *prostom većinom glasova*.

Ne sporeći dobre namjere predlagača, ova činjenica, u slučaju Gračanice, pokazivala je, očigledno, izvjestan stupanj političke, demokratske i građanske neosviještenosti, karakterističan za naše tranzicijsko društvo. U isto vrijeme, pobuđivala je sumnju da realizatori ideje o novom datumu Dana općine nisu bili motivirani željom da se izbjegne utvrđivanje datuma *“po ideološkim, dnevno-političkim ili u najmanju ruku po nekim paušalnim kriterijima”*, kako to Odbor ističe u svom obrazloženju, već naprosto da se umjesto 25. maja uvede neki drugi datum, kakav god bio, te se u stanovitoj žurbi pronašao taj 2. juni. S druge strane, istine radi, mora se imati u vidu činjenica da se novom odlukom o Danu op-

ćine, nije ukinulo obilježavanje 25. maja, kao najvažnijeg datuma novije lokalne historije. Taj je datum, kao što je rečeno, ostao i dalje u Općinskom kalendaru, samo sa drugačijim sadržajem njegovog obilježavanja, drugim predznakom i simbolikom (Dan odbrane). Zato ostaje otvoreno pitanje koliko su spomenute sumnje opravdane.⁵

Ipak, u duhu one narodne poslovice da je svaka žurba šejtanski posao – i novi datum Dana općine, ubrzo se pokazao spornim.

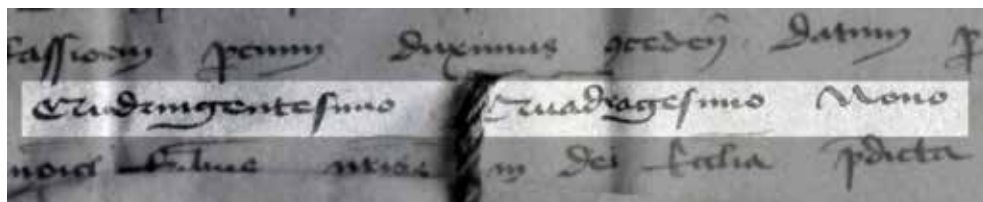
Nije 2. juni, već 27. maj?!

Zahvaljujući naporu grupe ljudi okupljenih oko projekta i časopisa “Gračanički glasnik” – koji je u načelu podržao inicijativu o novom općinskom kalendaru,⁶ ubrzo se došlo i do teksta isprave o Sokolu, svojevrsne povijesne legitimacije općine Gračanica, a uz malo romantike (i patetike) – kazali bismo, *rodnog lista*. Isprava je, naime, objavljena u VII. tomu zbornika *Codex diplomaticus patrius* (izdatog u Budimpešti 1880.): tu je donesen latinski tekst isprave (na str. 449-451),

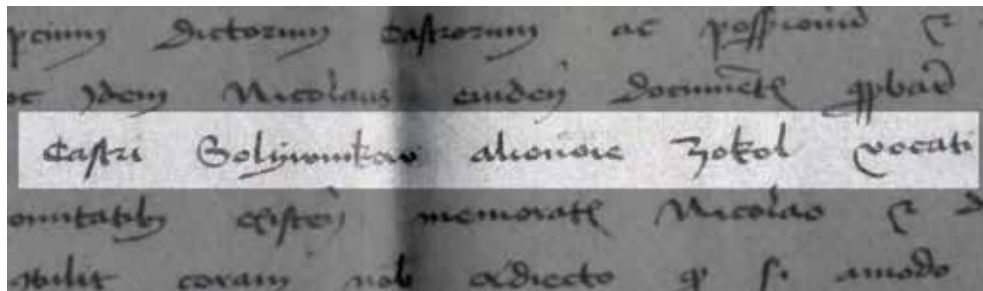
⁵ Historijski kontekst, pa i obilježavanje 25. maja, posebno je pitanje koje zahtijeva širu elaboraciju i otvaranje brojnih kontroverzi, pa ne bismo ovom prigodom u to ulazili.

⁶ Na inicijativu redakcije “Gračaničkog glasnika” bilo je pokrenuto i posebno udruženje građana, Fondacija “Soko-Gračanica”, koja je imala za cilj afirmaciju i revitalizaciju srednjovjekovnog grada Sokola i ostalog kulturno-historijskog naslijeđa općine Gračanice.

U istom broju je (str. 5-9) objavljen i članak prof. dr. Omera Ibrahimagića, *Obilježavanje narodnog i državnog identiteta u Bosni i Hercegovini*, kojim se Odbor u pisanju svog obrazloženja također služio.

“*** quadragesimo quadragesimo nono” – “...četiristo četrdeset deveta”. Spomen godine u dataciji originalne isprave otklanja svaku dilemu oko datuma prvog spomena Sokola: 19. juni 1449.

“...castru Solyomkő alio nomine Zokol vocati” – “...utvrdu Sokolov kamen (mađ.) drugim imenom zvanu Sokol”: prvi spomen utvrđenog grada Sokola, historijskog ishodišta Gračanice

s kratkom regestom na mađarskom, te bilješkom o izgledu isprave, vlasniku i mjestu gdje se tada čuvala (što potpisuje Imre Nagy, jedan od priređivača zbornika).⁷ U narednom, 13. broju “Gračaničkog glasnika” objavljena su i dva stručna članka o ovoj ispravi, od strane historičara dr. Ivana Balte i dr. Saliha Jalimama. Autori su objavili latinski tekst i prijevod isprave (Balta vlastiti, dok se Jalimam koristio prijevodom fra Stjepana Pavića), te sačinili diplomatsku analizu isprave.⁸ Balta je, osim toga, ponudio i novi proračun datuma isprava, zaključivši da je ona izdata 27. maja, a ne 2. juna!

Naime, sama isprava je datirana na sljedeći način: “*feria quinta proxima post festum Sacratissimi Corporis Christi. Anno eiusdem*

Millesimo quadragesimo vigesimo Nono”,⁹ što u prijevodu znači “u peti dan, prvi poslije svetkovine presvetog Tijela Kristova. Godine hiljadu četiristo dvadeset devete”. Tijelovo je Blagdan pomičnog datuma, poput Uskrsa, i pada uvijek u četvrtak. Prevodeći “*feria quinta*” kao “petak”, a imajući u vidu da je Tijelovo 1429. godine palo 26. maja, Ivan Balta je zaključio da je datum izdavanja isprave, zapravo 27. maj, a ne 2. juni, kako je to naznačeno u regesti Imre Nagya.¹⁰

Tako, *jedva godinu dana od usvajanja 2. juna* kao Dana općine Gračanica – *po prvi put je taj datum doveden u pitanje*, činilo se – vrlo argumentirano. **Međutim, na to se gotovo niko u lokalnoj zajednici nije ni osvrnuo!** Drugi juni se nastavio obilježavati, taman tako, kao da zapravo nije ni bitno imali taj datum historijsku podlogu ili ne.

Ima nešto još zanimljivije. Isprava o gradu Sokolu je darovni ugovor između Radivoja Ostojića, brata bosanskog kralja Tomaša, te slavenskog feudalca Nikole Veličkog, čijom se kćerkom Katarinom Radivoj imao oženi-

7 Arnold Ipolyi, Imre Nagy i Dezső Véghely, *Hazai okmánytár (Codex diplomaticus patrius)*, VII, Budapest 1880., No. 406, 449-451.

8 Ivan Balta, *Novovjekovna diplomatska analiza (XIX i XX vijeka) prve latinske isprave o gradu Sokolu kod Gračanice*, Gračanički glasnik, VII, 13, 2002., 28-38; Salih Jalimam, *Analiza dokumenta o prvom spomenu srednjovjekovnog grada Sokola kod Gračanice*, na istome mjestu, 38-44.

9 *Hazai okmánytár*, VII, 451.

10 I. Balta, isto, 30-31.

Ruševine srednjovjekovnog grada Sokola danas: pristup do grada danas je onemogućen privatnim posjedom.

ti. Radivoj se u dokumentu spominje upravo kao brat kralja Tomaša (*“Radiwoy frater Thome regis boznensis de Wranduk”*). Problem je u tome što je isprava, tako piše, izdata 1429. godine, dok je Tomaš postao kralj tek 1443. godine! Šta to znači? Trebamo li sumnjati u autentičnost isprave? Je li sama ta isprava zapravo falsifikat?!

Ni Balta ni Jalimam u spomenutim člancima o tome ne nude nikakvo objašnjenje, zadržavajući se na prijevodu teksta isprave i njegovoj diplomatskoj analizi - kao da su tu činjenicu previdjeli. Isto tako, nije ponuđeno ni objašnjenje zašto su neki stariji historičari umjesto 1429. godine, koja se u spomenutom kodeksu kao godina izdavanja te isprave (i prvog spomena Sokola), u svojim radovima redovito navodili 1449. godinu (Hamdija Kreševljaković, Đuro Basler, Adem Handžić itd.). Svi oni su se, inače, pozivali na jednog još starijeg historičara, Lajosa Thallócyja. Ali, to su ipak sve pitanja za one koji se dublje zanimaju za historijsku znanost.

U lokalnoj zajednici je trebalo i bez ovih nejasnoća, odmah nakon ustanovljenja novog datuma za Dan općine poduzeti aktivnost u dva pravca: prvo, utvrditi da li postoji

i gdje se nalazi original spomenute isprave, a potom obezbijediti stručnu provjeru podataka na tom originalu i drugo, pristupiti osmišljenoj promociji i predstavljanju i tog dokumenta i tog historijskog datuma kao Dana općine, s ciljem da se što bolje shvati i razumije njegova poruka i značenje u široj javnosti i među običnim ljudima, posebno mlađim naraštajima.

Zašto je to izostalo, pitanje je koje ne spada u ovu priču...

Ili je ipak 2. juni...?

Neke odgovore na sva, gore postavljena pitanja i dileme dali su, skoro desetljeće kasnije, dvojica sarajevskih historičara: prof. dr. Esad Kurtović i mr. sc. Emir O. Filipović, u svom veoma zanimljivom referatu pod naslovom *“Četiri bosanska Sokola”*, izloženom na naučnom skupu o lokalnoj historiji u BiH, kojeg su u Gračanici u decembru 2010. organizirali Institut za istoriju iz Sarajeva i Redakcija *“Gračanickog glasnika”*. Proširena, pismena verzija referata je objavljena u sarajevskom časopisu *“Pregled”*, a potom i

u 31. broju "Gračaničkog glasnika"¹¹ Autori su se dosta opširno i detaljno pozabavili i pitanjem isprave u kojoj se prvi put spominje grad Soko kod Gračanice. Zaključivši da je Balta "svojim pokušajima samo unio dodatnu pomutnju u utvrđivanje ispravnog datuma" nastanka isprave, autori upozoravaju da izraz "feria quinta" ne znači petak, već peti dan u sedmici, dakle četvrtak (imajući u vidu da su se dani u crkvenoj praksi računali od nedjelje), te bi datum naposljetku bio zaista onaj 2. juni, kako je to naveo i priređivač transkripcije isprave i autor regeste, Imre Nagy.¹² Naravno, sve to ukoliko je riječ o 1429. godini. Ali nije, pa je zato i datum drugačiji.

Nije 2. juni 1429. već 19. juni 1449. godine!

Imajući u vidu neslaganje spomena kralja Tomaša sa godinom navedenom u dataciji, Kurtović i Filipović skreću pažnju da je "vrtni historičar Lajos Thallóczy primijetio isto neslaganje datuma i povijesnih činjenica te je potražio sigurniju osnovu za rješenje ovog problema. Konsultirao je svog kolegu historičara dr. Eleméra Varjú, koji je tvrdio da je dokument lično vidio, te je prema njegovom svjedočanstvu napisao da sporna datacija povelje ustvari treba glasiti: "Feria proxima post festum sacratissimi corporis Christi anno eiusdem millesimo quadringentesimo quadragesimo nono", odnosno prvi četvrtak poslije slave Tijelova 1449., umjesto 1429. godine". Međutim, pošto je navedeni datum pomičan, "iz Thallóczyjevog zaključka slijedi i drukčije datiranje prema crkvenom kalendaru. Dakle, umjesto 2. juna, ili 27. maja, kako je to činjeno do sada, povelju trebamo datirati 19. junom 1449. godine".¹³

11 Esad Kurtović, Emir O. Filipović, Četiri bosanska Sokola, Pregled, LII, 1, 2011., 83-114 = Gračanički glasnik, XVI, 32, 2011., 201-222.

12 Isto, 89-92 (= 205-207).

13 Isto, 92 (=207).

Darovni ugovor između Radivoja i Nikole, sklopljen pred Budimskim kaptolom, izdat je, dakle, **19. juna 1449. godine.**

Možda bismo imali razloga malo i sumnjati u Thalloczyjeve navode, odnosno u ono što mu je saopćio njegov prijatelj Varjú Elemér, čuveni mađarski kustos i bibliotekar, da kojim slučajem originalna isprava, napisana i izdata pred kaptolom u Budimu, nije sačuvana. Međutim, ipak jeste, i **u prilici smo uz ovaj rad po prvi put objaviti njezinu fotografsku reprodukciju.**

Šta kaže originalna srednjovjekovna isprava?

U bilješci ispod transkripcije isprave u "Codex diplomatic patrius", Imre Nagy je zabilježio da se isprava tada, 1867. g. čuvala u zbirci grofa Raussyja, odnosno roda Bánffy Losonczy u gradu Kolozsváru u Erdelju (danas Cluj-Napoca u Rumuniji). Šta se poslije desilo s njom? Gdje se dokument kasnije čuvao? Da li je uopće bio sačuvan? Ta je pitanja u našoj lokalnoj zajednici malo ko postavljao, što je zaista neshvatljivo, imajući u vidu da je taj dokument za Gračanicu, kako rekosmo, povijesna legitimacija i "rodni list".

Odgovor na pitanje šta se desilo s ispravom u kojoj se prvi put spominje Soko, nedavno je dao hrvatski historičar dr. Stanko Andrić, u svojoj studiji o porodici Radivoja Ostojića, nekadašnjeg gospodara ovoga grada. Studija je prezentirana na naučnom skupu o posljednjem bosanskom kralju Stjepanu Tomaševiću, održanom 2011. u Jajcu, a objavljena je u zborniku radova dvije godine kasnije.¹⁴ Andrić piše da je isprava iz posjeda grofovske porodice Bánffy Losonczy dospjela u arhivsku zbirku mađarskoga Društva

14 Stanko Andrić, O obitelji bosanskog protukralja Radivoja Ostojića (prilog rasvjetljavanju bračnih veza posljednjih Kotromanića s plemstvom iz dravsko-savskog međurječja). U: Stjepan Tomašević (1461.-1463.) – slom srednjovjekovnoga Bosanskog Kraljevstva. Zbornik radova sa Znanstvenoga skupa održanog 11. i 12. studenoga 2011. godine u Jajcu, Hrvatski institut za povijest – Katolički bogoslovni fakultet u Sarajevu, 2013, 109-132.

Grb obitelji Radivoja Ostojića, prema Fojničkom grbovniku. Radivoj se 1461. spominje i kao "Radiuoi Charstich" (Hrstić? Krstić? Kristić?). U historigrafiji još nije objašnjeno porijeklo tog prezimena, ali nema sumnje da se Radivoj i po njemu nazivao, iako se češće navodi patronimik Ostojić (po njegovom ocu, kralju Ostoji). Kako vidimo, grb ovog ogranka Kotromanića je zastupljen u Fojničkom grbovniku, zajedno sa grbom samih Kotromanića, te ogrankom Tvrtkovića.

Erdeljskog muzeja, zatim biblioteku Rumun-ske akademije u Cluju, te konačno u posjed tamošnjeg gradskog arhiva, gdje se i danas nalazi, dok Mađarski nacionalni arhiv u Budimpešti posjeduje njenu fotografsku kopiju.

Uvidom u navedeni snimak (dostupan u više fotografskih tehnika, sa izuzetno kvalitetnim zapisom), jasno se vidi da u dataciji isprave u godini stoji "quadragesimo nono", dakle četrdeset deveta, iz čega više nema nikakve dileme da se radi o **19. junu 1449. godine**, a ne o 2. junu 1429. godine. Drugim riječima, datum 2. juna, koji se trenutno obilježava kao Dan općine Gračanica – definitivno je pogrešno utvrđen i netačan.

Poslije svega, šta sa Danom općine?

Neko će možda kazati, 2. juni ili 19. juni, razlika i nije velika (!) – bitno je šta se obilježava. Pravo pitanje i jeste: šta nama uopće znači taj Drugi juni – da zanemarimo sada grešku kod utvrđivanja konkretnog datuma – i koliko se u našoj lokalnoj zajednici cijeni i afirmira *ono što taj datum predstavlja*, to jest ono što je navedeno u citiranom obrazloženju Odbora za obilježavanje značajnih događaja i ličnosti.

Odgovor je – gotovo ništa i gotovo nikako!

U vrijeme dok kao Dan općine obilježavamo taj pogrešno utvrđen datum prvog spomena Sokola u historijskim izvorima, zadržim ruševinama tog grada bukvalno nije moguće prići, jer prilaz brani privatni posjed. Soko je nacionalni spomenik BiH – sredstva za arheološka istraživanja, konzervatorske zahvate, pa i projekte revitalizacije neće biti teško osigurati iz budžeta viših nivoa vlasti i stranih fondova. Nemoguće je, međutim, očekivati da se tim sredstvima rješava fizički pristup Sokolu, pa bilo to kroz otkup spomenutog privatnog posjeda, bilo kroz uređenje pristupne staze sa sjeverozapadne strane, s koje je moguće prići gradu, zaobilazeći kuću i okućnicu koja se danas nalazi na pristupnom prijevoju. To je isključivo problem naše lokalne zajednice, tačnije općinskih vlasti. Za sada, ni te vlasti, a ni šira društvena zajednica u Gračanici, nisu iskazivale dovoljno sluha za ovaj problem, zbog čega su i rijetki naponi pojedinih entuzijasta (poput Fondacije "Soko-Gračanica") ubrzo potpuno zamrli. Propale su i neke veoma realne inicijative za rješavanje pitanja pristupa gradini u Sokolu, kroz otkup spomenutog privatnog objekta.¹⁵

¹⁵ Nažalost, time je propuštena sjajna prilika da se dođe do objekta koji se nalazi između nacionalnog spomenika Stare džamije i samoga grada, sa dvorištem koje bi se moglo urediti u pristojan parking za posjetitelje, te solidnim zidanim objektom koji bi u početku mogao služiti kao adekvatan smještaj za terenske ekipe koje bi na lokalitetu utvrde obavljale nužne istraživačke radove, a kasnije se urediti i izdavati u turističke svrhe (kao restoran i sl.).

Soko je najizrazitiji primjer, ali nažalost nije i jedini, jer i brojni drugi kulturno-historijski spomenici propadaju. Onih nekoliko rijetkih sačuvanih stećaka na općini – evo, da uzmemo te najprepoznatljivije spomenike bosanskog srednjovjekovlja – ugroženo je i pred potpunim uništenjem i nestankom, a niko ni prstom da mrdne. Sve to u jednoj Gračanici, koja kao Dan općine obilježava datum iz srednjeg vijeka! Sve to u jednoj Gračanici, u kojoj se navodno želi graditi “*svijest o dubokom povijesnom utemeljenju državne egzistencije BiH i njegovati svijest o jedinstvu predosmanske, osmanske i postosmanske BiH*” i o “*kontinuitetu povijesnog postojanja BiH*”!

U skladu sa ovakvim općim odnosom je i onaj manifestacioni dio. Pogledamo li način i programe obilježavanja Drugog juna u proteklih desetak-petnaest godina, uočiti ćemo da se to svodilo na šablonizirane “svečane sjednice” i “akademije”, dodjele zlatnih i srebrnih plaketa i znački, svečano presijecanje vrpce, poneka kulturna manifestacija, priredba ili nešto slično, te neizbježni koncert na čaršiji i vatromet. Niti jednog, jedinog sadržaja koji bi afirmirao ono što Drugi juni suštinski predstavljaju!

Kad je tako, teško je ne zapitati se – zašto onda jednostavno Dan općine s takvim sadržajima ne bismo obilježavali za Novu godinu? Ako ništa, barem bi vatromet i koncert na čaršiji bili o jednom trošku!

Treba li nama uopće takav Dan općine?

Ako je obilježavanje 2. juna samo jedna prazna forma, ako je i sam taj 2. juni kao datum pogrešno utvrđen, dakle netačan i samim tim neutemeljen (što je potpuno bje-lodano), postavlja se pitanje – ima li smisla ikako obilježavati takav Dan općine?

Ideja da se kao Dan općine Gračanica obilježava najstariji poznati historijski datum, datum prvog spomena srednjovjekovnog grada Sokola, ishodišta savremene Gračanice, u svoje vrijeme je bila dobra ideja, lijepo

zamišljena. Međutim, oni koji su tu ideju realizirali i koji su trebali dalje da afirmiraju sve ono što je ona imala za cilj – očito ni sami nisu imali razumijevanja za njezin istinski značaj, tako da u narednom periodu nije učinjeno skoro ništa na afirmaciji onoga što je taj datum simbolizirao. Pokazalo se na koncu da ni sam taj datum nije tačan, u čemu ima i dosta ironije.

Zbog svega toga, moglo bi se pomišljati i na odabir nekog novog datuma kao budućeg Dana općine. Ali ipak, takvo što bi zaista odražavalo krajnju neozbiljnost naše lokalne zajednice. Jednom od opcija se čini i povratak na 25. maj, koji je zaista bio presudan dan u odbrani Gračanice, a vezan je i za period koji je ipak najdublje urezan u kolektivnu memoriju stanovništva naše općine. No, u proteklom vremenu, niko iz građanskog sektora, a ni iz političkog života, nije ozbiljno jedan takav prijedlog iznio, pa ni opozicija koja se 2001. g. protivila izmjeni Dana općine. Naprotiv, već kroz godinu dana, to pitanje je i za njih stavljeno *ad acta*, jer su svakog Drugog juna od tada pa do danas i učestvovali u programu obilježavanja, predlažući istovremeno kandidate za općinska priznanja, koja se tog dana tradicionalno dodjeljuju. Zato bi i eventualni koraci s te strane teško mogli biti išta više od običnog politikantstva. Osim toga, svi argumenti koji su u obrazloženju Odbora za obilježavanje značajnih događaja i ličnosti iz 2001. g. navedeni – i dalje stoje. To što smo u međuvremenu propustili da afirmiramo ono što bi taj datum trebao da simbolizuje, to je sasvim druga stvar, jednako kao i činjenica što se pokazalo da je tada odabrani datum bio greška, tj. rezultat historijske zablude.

Ako treba, šta nam je činiti?

Ukoliko, pak, ipak postoji volja onih odgovornih da se ovo pitanje kvalitetno riješi, to svakako podrazumijeva promjenu datuma Dana općine.

Najpovoljnija opcija podrazumijeva jednostavnu **promjenu datuma obilježavanja**

Dana općine sa 2. juna na 19. juni, dok bi značenje tog datuma ostalo isto, kao i ono što on simbolizira. Dakle, imali bismo *isti Dan općine s izmijenjenim, tj. ispravnim datumom*.¹⁶

Ipak, mala izmjena odluke o kalendaru datuma od općinskog značaja i pomjeranje datuma Dana općine sa 2. juna na 19. juni je samo tehničko, formalno pitanje. Uporedo s formom, trebalo bi nešto poraditi i na samoj suštini, odnosno onome što uopće prvi spomen Sokola simbolizira i što bi vezivanje Dana općine za taj datum trebalo da afirmira. Konstatovali smo već da kod nas u Gračanici ta tradicija ni na koji način nije afirmirana, suprotno nekim drugim gradovima i lokalnim sredinama u našoj zemlji – spomenimo samo kao primjere: Travnik, Jajce, Zenicu, Tešanj, Maglaj, Bužim, susjedni nam Srebrenik, eto, ne trebamo ići dalje.¹⁷

Nažalost, mi u Gračanici smo još uvijek daleko od tih primjera. No, ukoliko nam je zaista stalo da afirmiramo spomenute vrijednosti, trebali bismo, za početak, barem nastojati prilagoditi programske sadržaje obilježavanja Dana općine.

Evo nekih konkretnih ideja i prijedloga sa kojima bi se moglo u tom smjeru djelovati:

Objavljivanje isprave o prvom spomenu grada Sokola u vidu plakata, na odgovarajući način likovno i grafički opremljenog, sa fotografijom isprave, transkripcijom i prijevodom teksta, eventualno i pratećim ilu-

stracijama (grb Radivoja Ostojića, likovna rekonstrukcija Sokola i sl.); taj plakat bi se na prigodnom panou izložio u centru grada,¹⁸ a njegove bi se reprodukcije mogle postaviti u Općini i javnim ustanovama u Gračanici, kao i pokloniti osnovnim i srednjim školama.

Priprema radnih materijala o gradu Sokolu i njegovom prvom spomenu, te srednjovjekovnim korijenima Gračanice za nastavnike historije osnovnih i srednjih škola na području općine, na osnovu kojih bi u okviru nastave historije i vannastavnih aktivnosti učenicima prezentirali najosnovnije podatke.

Održavanje prigodnih predavanja i prezentacija o srednjovjekovnom gradu Sokolu, njegovim gospodarima i povijesti, njegovom značaju u prošlosti i sl., kao i o kulturno-historijskom naslijeđu i prošlosti Gračanice po osnovnim i srednjim školama; pokretna tematska izložba na navedene teme;

Literarni natječaji na teme bosanskog srednjovjekovlja, grada Sokola, naših srednjovjekovnih korijena, kulturnog naslijeđa Gračanice i njene okoline itd.

Priprema, izdavanje i štampanje prigodne brošure o gradu Sokolu i njegovom prvom spomenu, koja bi bila namijenjena širem građanstvu, u znaku pitanja – *Ko smo? Šta smo? Od kada smo?* – u kojoj bi se u najkraćem predstavili srednjovjekovni korijeni današnje Gračanice i okoline, ali i državnosti naše zemlje, iznijeli elementarni historijski podaci o gradu Sokolu, njegovim gospodarima, ispravi sa prvim spomenom, te o značaju obilježavanja tog datuma kao Dana općine i vezivanja za naše najdublje poznate korijene;

Produkcija radio-emisija i kratkih dokumentarnih filmova na spomenutu temu, koji bi se emitovali i prikazivali povodom Dana općine.

Sve navedeno su samo početni koraci koji bi išli ka buđenju svijesti među širim građanstvom, koje bi se na taj način motiviralo da

¹⁶ Pomjeranje Dana općine sa 2. na 19. juni omogućilo bi i dostojanstvenije obilježavanje 25. maja, Dana odbrane, koji je danas prilično zanemaren u okviru manifestacije "Dani Gračanice" (programski sadržaji koji započinju oko 25. maja i traju do 2. juna).

¹⁷ U susjednom Srebreniku, iako se kao Dan općine formalno obilježava jedan datum iz perioda 1992.-1995., najvažnija godišnja općinska manifestacija jesu Dani povelje, koji započinju 15. februara i traju sedam dana – u znak sjećanja na povelju bana Stjepana II. Kotromanića, izdatu Dubrovčanima pod gradom Srebrenikom, 15. II. 1333. g. Po bogatstvu programskih sadržaja (likovne i tematske izložbe, promocije knjiga, koncerti, pozorišne predstave itd.), ovo je i glavna kulturna manifestacija na toj općini.

¹⁸ Na ovakav način je u Srebreniku izložena povelja bana Stjepana II. iz 1333., u kojoj se prvi put spominje taj grad.

se i samo uključi u rasprave o ovim pitanjima, da pokreće inicijative i aktivnosti koje bi djelovale na afirmaciji historijske tradicije Gračanice, te državotvorne tradicije Bosne i Hercegovine.

Zaključak

U ovome članku, iznijeli smo brojne argumente iz kojih se vidi da je naš odnos prema prošlosti, tradiciji, korijenima, našem historijskom utemeljenju i svemu onome što oblikuje naš lokalni identitet krajnje površan, ignorantski i neodgovoran.

Pokazali smo kako se krajnje neodgovorno odnosimo prema Danu općine, kao jednome od simbola naše lokalne zajednice. Pokazali smo, naposljetku, da je sam datum kojeg trenutno obilježavamo kao Dan općine – 2. juni, netačan, neispravan, pa ni obilježavanje Dana općine na taj datum više nema nikakvog smisla. Pokazali smo da je datum prvog spomena Sokola, koji je uzet za Dan općine, *zapravo 19. juni, a ne 2. juni*. S tim u vezi, iznijeli smo i *prijedlog da se sadašnji datum Dana općine pomjeri na historijski utemeljen i ispravan datum, 19. juni*.

Iznijeli smo i prijedlog da se taj Dan općine – ukoliko nam je zaista stalo da on odražava sve ono što je, u osnovi bilo dobro zamišljeno i podcrtano prije skoro petnaest godina, prilikom donošenja odluke o općinskom kalendaru značajnih datuma – prilagodi i kroz programske sadržaje afirmira te vrijednosti. Predložili smo i neke konkretne korake u tom smjeru, početne korake, sa čijom realizacijom bi taj proces trebalo započeti.

***

No, kako rekosmo, kod nas se mnogim pitanjima prilazi površno, paušalno i neodgovorno, pa tako i onim temeljnim – kakva su za jednu lokalnu zajednicu njen identitet, subjektivitet i historijsko utemeljenje. Zbog svega toga, ne bi bilo nikakvo iznenađenje da i ovaj tekst ostane bez ikakvih reakcija, te da se kao Dan općine Gračanica nastavi

obilježavati 2. juni, kao netačno utvrđen datum za koji je jasno da, nakon svega rečenog, više nema nikakvog historijskog utemeljenja. Svakog 2. juna, u prigodnim referatima, obraćanjima, saopćenjima, radijskom programu. Barem do onoga trenutka kada se u ovom gradu ne stvori jedna intelektualna kritična masa koja će imati dovoljno razumijevanja za takve stvari i dovoljno utjecaja na lokalnu politiku da ih rješava. Nadajmo se da se stvari ipak neće razvijati u tom smjeru.

SUMMARY

The 2nd of June that is not

The 2nd of June, as the Day of the Municipality of Gračanica, has been established by the decision of the Municipal Council in 2001 and is based on the date of the first mention of the Soko (Falcon) fortress in historical sources – June 02, 1429 (as it was considered then). In the explanation of the decision, it has been stated that this date as the Day of the Municipality is to promote long-term historical continuity of Gračanica and its surroundings, and the deep tradition of Bosnian and Herzegovinian statehood. However, the way of adopting the decision (avoiding a public debate and consensus building among councilors), and the manner and spirit of the Day of the Municipality, have pushed fully the importance and essence of this date in the background during the next ten years. In the end, it turned out that the above-mentioned date is actually incorrect and wrong, since the first mention of the Soko (Falcon) falls on June 19, 1449. Taking into account the data presented in this paper, the authors want to use this opportunity to initiate the change of the date of the Day of the Municipality from June 02 to June 19, and also suggest that program contents related to celebration of the Day of the Municipality require much more attention to what that date should symbolize, offering some concrete suggestions.

Key words: June 02, Day of the Municipality of Gračanica, medieval town of Soko (Falcon), June 02, 1429, June 19, 1449.